Atatürk Üniversitesi
K.K.Eğitim Fakültesi Dergisi
Cilt :1, Sayı :1,1991

HAMDULLAH SUPHİ TANRIÖVER'İN DAĞYOLU ADLI KİTABINDA İLERİ SÜRÜLEN FİKİRLER

*A.Fikret KILIÇ

Hamdullah Suphi Tanrıöver, İstanbul mitinglerinde, millet meclislerinde, Türkocağı'nda yaptığı konuşmalarını Dağyolu adlı kitapta toplamıştır. Eser iki cilt halinde 1928 ve 1931 de yayınlanmıştır. Birinci cilt ikinci defa 1929 tarihinde basılır.

Dağyolu, son olarak Dr. Fethi Tevetoğlu tarafından hazırlanarak 1987 yılında Kültür ve Trizm Bakanlığı " 1000 Temel Eser" dizisinde 130 numara ile yayınlanmıştır. Kitabın bu baskısında Dr. Fethi Tevetoğlu, zamanın bazı tanınmış şair, edip ve düşünürlerinin Dağyolu hakkındaki yazılarından derlenen bir bölümü de ciltlerin başına eklemiştir. Dağyolu, her defasında yeniden değerlendirilebilecek zengin bir fikri muhtevaya sahiptir.

Biz bu yazımızda Dağyolu'nda ileri sürülen fikirleri, genel olarak " İmparatorluktan Cumhuriyet'e ", "Cumhuriyet", "Milliyet Meselesi ", "İnsan Yetiştirme Problemi" ve "Türkocağı" başlıkları altında tesbit etmeye çalıştık.Tanrıöver'in bu yazılarındaki fikirlerini, teklif ve tenkidlerini "Yeni Türkiye" nin kurulması ve yüceltilmesi çerçevesinde gözden geçirdik.

Kısacası, Türk İstiklâl Haraketi'nin manâ ve mahiyetini, Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran aşkı, iman ve iradeyi anlamak lüzumunu duyan, hatta bunun mesuliyetini hisseden her Türk aydını Dağyolu'nu tekrar tekrar okumalı ve her okuyuşunda onu yeniden değerlendirmelidir.

---

* Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümü Öğretim Görevlis;

I

İMPARATORLUKTAN CUMHURİYETE

Hamdullah Suphi Tanrıöver, Avrupa karşısında Osmanlı İmparatorluğunun başarısız olmasının, hatta dağılmasının sebepleri arasında iki önemli nokta üzerinde durur. Bunlardan birincisinin hilafet ve saltanatın asrın fikir cereyanı olan milliyetçilik cereyanını ihmal etmesi, hatta zararlı görmesi ; diğerinin de yeni medeniyetin usûllerine kapılarını kapalı tutması hatta direnmesi olduğunu ifade eder.

Hamdullah Suphi, milliyetçilik haraketleri ile başlayan çözülüşe hilafet ve saltanatın "Osmanlılık" anlayışı mani olmadığı gibi, Batı medeniyetinin yarattığı yeniliklere karşı direnmenin de yeniliklerin memlekete girmesini geciktirmesinden başka bir işe yaramadığını belirtir. Birtakım ihtiyaçların gereği olarak birtürlü kabul edilmek istenmeyen yeniliklerin nihayet devrin yarattığı şartlarla memlekete girmeyi başardıklarına dikkat çeker.

Gerek kültür ve edebiyat tarihimizde gerek siyasi tarihimizde Batılılaşmak veya yenilik Haraketleri olarak tanımlanan bu parça parça, adım adım yenileşmede, yeniliğe açık düşünce ile eskiye bağlı düşünce arasında bazan gizli, bazen açıktan meydana gelen mücadelenin Eski-Yeni veya Şark-Garp mücadelesi şeklinde ifade edildiğini belirtir.

Eski ile yeni arasındaki mücadelenin iki yüzyılı aşkın bir zamandan sonra Cumhuriyetle meyvesini verdiğini ifade eden Tanrıöver, hem Cumhuriyettin geleceğini emniyet altına almak, hem de bu mücadelenin gerçeğini anlamak bakımından Hilafet ve Saltanatın mahiyeti ve dayandığı noktalar hakkında açıklamalarda bulunur. " Yakın zamana kadar, bizim mensubu olduğumuz Osmanlı İmparatorluğu bilirsiniz bir nevi müslüman Avusturya, yeni bir Bizans idi, Burada yirmiden fazla, herbiri diğerine ve hepsi birden Türk'e düşman unsur ortasında Türk milleti ismi zikredilmeyen, daima arkada kalan, hakkı davası olmayan unutulmuş bir kütle halinde idi." (1) Ayrıca, İmparatorlukta kalplere saldığı korku sayesinde hükümran olan saray kuvveti, en umulmaz dakikalarda birden bire coşan kabaran her nefeste hesaba katılması lazım gelen

---

(1) : Hamdullah Suphi Tanrıöver, Dağyolu I,II. 1987 c. I, s. 108

(2) : A.g.e,c.I,s.91

Yeniçeri kuvveti, halk kütlelerini zaman zaman geleyana getiren kurtuluş için yol arayan zekâların önüne çıkan, fikre musallat, içtihade musallat bir ülema, bir medrese kuvveti vardı." (2)

Tanrıöver, yeniliğe ait' düşünce ve haraketlerin memlekette bu kuvvetlerle beraber hilafet ve saltanata ait müesseseler tarafından engellendiğini şu cümlelerle gözler önüne serer:

" Ne vakit Şarkın alıştığı, benimsediği fikirler ve usûller aleyhine bir fikir ve usûl memlekitimize sokulsa bu bize uymaz, bize gelmez sesiyle karşılaşır..... Onların nazarında Türk milleti, bütün müslüman milletler bir nev-i mahsustur. Garp milletleri için muvafık olan fikirler, usûller, müesseseler bizim için muzırdır, müfsittir" (3)

Tanrıöver, böyle bir anlayışın, beşerî ve umûmî bir cereyan olan yenilik fikirleri karşısında uzun müddet mücadele edebilmesini hilafet ve saltanatın "asırdide" müesseselerine bağlar. Camilerin, mescidlerin ve medreselerin, tekkelerin hilafet ve saltanatın istinat noktalarını teşkil ettiklerini, ayrıca bu müesseselerin de hilafet ve saltanatı kendileri için bir istinat noktası saydıklarını belirtir ; yine bunlarla beraber imarathanelerin, vakıf teşkilatlarının, hastahanelerin de ya doğrudan veya dolaylı olarak aynı vazife ile yükümlü olduklarına işaret eder.

Yine, yazarımız, "Hemen bütün güzel sanatlarımız hilafet ve saltanat müessesesinin muavini ve müttefiki vaziyetinde idi,.... Mimari şehirlerin ve kasabaların üstünde o geçmiş devirlerin hatıralarını yüksekte tutar. Yazı ise hattatların elinde yalnız camilerde ve mescidlerde, tekkelerde, medreselerde değil, ailelerin hariminde bile uzun zamanlar hilafet ve saltanatın lehinde sürekli telkinde bulundu "(4) der.

Yukarıda bahsi geçen müesseseler tarafından daima beslenen Şark düşüncesi ile Batı düşüncesi arasındaki çekişme iki medeniyetin birbiriyle mücadelesine zemin hazırlar. Memlekete girmek, yerleşmek isteyen Batı medeniyeti, yerini muhafaza etmek isteyen Şark medeniyetini karşısında bulur.

Tanrıöver, dinden doğan bütün eski medeniyetlerin (Mısır, Asur, Yunan, Hid ve Arabistan medeniyetlerinin) bile karşılıklı olarak birbirlerinin sahalarında etkili olduklarını belirtir. Buna İslam medeniyetinin Avrupa'daki izlerini misal gösterir.

---

(3) : a.g.e.C.I,s.127

(4) : a.g.e,C, II,s.53

Yazarımız bir medeniyet usûllerinin bir memlekete girerken bir kontole, bir muhakemeye tabi olmadan, iyisi ile kötüsü ile girdiğine, ona bir nevi gümrük konulmadığına dikkat çeker. "Gelenler eğer bir takım ihtiyaçların, bir takım zaruretlerin netice-i tabiiyesi ise mutlak içeri girer, mani olamayız " (5) der.

Hamdullah Suphi'ye göre asıl mesele gelenler arasında bir seçme ve ayıklama işinin yapılması değil, "Asıl mesele yeni kıyafet, yeni mektep, yeni tebabet yeni idare usûlü , yeni hükümet şekli ile aramızda, cemiyetimizde tekarür etmek isteyen bu garp medeniyeti bizim dini ve milli benliğimiz üzerinde nasıl tesirler husûle getiriyor bunu bilmektir " (6)

Son senelerde Batı'ya karşı batının usûllerini müdafaa ederek muharebe ettiğimizi ve galip geldiğimizi hatta Cumhuriyeti Avrupaya karşı avrupalalılığın zaferi olarak tesis ettiğimizi belirten Tanrıöver, " Garptan gelen tesirlerin bizi yabancı bir milliyete, bir dine temsil edecektir." (7) endişesinin manasız olduğunu ifade eder.

" Bizim Türklüğümüz din ve lisandan mürekkep bir halitadır." (8) diyen yazarımız, Çin'de, Rusya'da İran'da, Kafkasya'da bulunan Türklerin din ve dilleri sayesinde türklüklerini muhafaza ettiklerine dikkat çeker, " Bizi biz yapan dilimiz ve milliyetimizdir" (9) der.

---

(5) : a.g.e,C.I, s.80
(6) : a.g.e, C.II, s.140
(7) : a.g.e, C.II,s. 143
(8) : a.g.e, C.II,s.141
(9) : a.g.e, C.II,s.143

II
CUMHURİYET

Hamdullah Suphi, "Cumhuriyet her şeyden evvel manevi bir muessesedir, bir ideolojidir. Bunu idari, mihaniki bir iş olarak mütlaa etmek bizim için bir hatadır "(1) der. Asırlar süren bir mücadeelenin sonunda Türk milliyetperverliğinin Cumhuriyetle siyaset sahasına geçtiğini şu cümlelerle belirtir: "Bin iki yüz seneden beri Türk milletine hitab eden Orhon Kitabesi ..... nihayet asırlarca zaman sonra bizden, Anadoludan cevabını aldı. Bu cevap, Türk'ün hakkı ve Türk için Türk devletini kuran ve Türk milliyetperverliğinin cihan karşısında en büyük timsali olan genç kahramanın sesidir."(2)

Cumhuriyeti Türk milliyetperverliğinin söz sahibi, hak sahibi olması şeklinde ifadeye çalışan Tanrıöver, Cumhuriyetin kurulması kadar iktidar mevkiinde kalması ve yaşaması meselesi üzerine durur. Bir müessesenin ortadan kalkmasının gönüllerde yıkılması ile, yine bir müessesenin tam kurulabilmesinin gönüllerde yerleşmesiyle mümkün olacağına işaret eder. Buna Osmanlı imparatorluğunu misal gösterir, imparatorluğun asırlar süren hakimiyetinin müesseselerinin gönüllere yaptığı telkinlerle mümkün olduğuna, çöküşünün de gönüllerde ve müesseselerde yıkılması ile gerçekleştiğine dikkat çeker.

Bu sebeple yazarımız, Cumhuriyetin kendini yaşatabilecek müesseselerini en kısa zamanda kurması ve varlık sebebi olan aşkı, iman ve iradeye bu müesseselerde gönüllere yerleştirilmesi gerektiğini belirtir. Ayrıca "Türk inkilabinin istinat noktaları mektepler, cemiyetler, her nevi matbuat, işçi ve esnaf zümreleri, mesleki teşekküller ve milletin bütün münevverleridir." (3) cümleleriyle cumhuriyete bağlı insanların yetiştirilmesi gerektiğini gözler önüne serer.

Türk subayından Türk öğretmenine, doktor,avukat, tüccarından yazar, gazeteci ve sanatkarına kadar bu milletin duyan, düşünen, kalbinde yüksek, asil şeylerin muhabbetini taşıyan ne kadar evladı varsa bunların hepsinin Cumhuriyetin istinat noktaları mevkiinde olduğunu ifade eden Tanrıöver,

---

(1) : Hamdullah Suphi Tanrıöver, Dağyolu I,II, 1987, c, II, s.51

(2) : a.g.e,C.II,s.115

(3) : a.g.e,C.II,s. 61

" Bu eseri onlar yaptılar, bu eseri onlar muhafaza edebilirler " (4) der.

Cumhuriyetin kurulması kadar, hatta ondan daha önemli gördüğü Cumhuriyetin muhafaza edilebilmesi hususuna dair düşüncelerini söyledikten sonra, Cumhuriyeti tehdit eden unsurlar hakkındaki kanaatlerini belirten yazar,

Osmanlı imparatorluğu için tehlike kabul edilen haricî unsurlarla birlikte içeride de gizli açık bir takım tehlikelerin bulunduğuna dikkat çeker. Bunların başında, cumhuriyetçi olmadığı halde cumhuriyetçi görünen insanların Cumhuriyet fırkası içerisinde yer almasını en büyük tehlike olarak görür. "Düşüncesiyle bizin düşüncemiz arasında hiç bir münasebeti olmayan, mazisiyle, maişetiyle, meslekî terbiyesiyle takip ettiğimiz esasların candan düşmanı olan takım takım kimseler fırkamızın içinde pusu tutmuşlardır. Bunlar politikanın profosyonel adamlarıdır. İktidara geçen her zümrenin maiyetinde çalışmayı kendilerine bir maişet vasıtası edinmişlerdir. Abdülhamid devrinden İttihat ve Terakkiye, Hürriyet-i İtilafa ve Cumhuriyete kadar birbirine asla benzemeyen bu idareler esnasında aynı adamlar inanılmaz bir kolaylıkla eğilerek, bükülerek, her kalıba girerek, her renge boyanarak daima iktidarda bulunanlarla beraber görünmeyi bilmişlerdir." (5) der.

Tanrıöver,dahilî ikinci bir tehlikenin ise "irtica" olduğu kanaatindedir. Bu tehlikenin "Cumhuriyet günlerinden meşrutiyetin ilk senelerine kadar ; Üçüncü Selim'in ıslahat tecrubelerine uzandığını " (6) Kubilay'a kadar yenilik ve hürriyet mücadelesinde bir çok insanın kanının dökülmesine, şehid edilmesine sebep olduğunu misallerle anlatır. Bu düşünce yüzünden Üçüncü Mustafa zamanında topların domuz kılından yapılmış fırçalarla temizlenmesinden kargaşa çıktığını, karatahtayı mekteplere sokmak için Milli Eğitim Bakanlığının bir nevi talimname yapmağa mecbur edildiğini, coğrafya haritalarının resimdir diye imha edildiğini ifade eder. Yine bu düşünce ile "Hesap derslerinde cemi yaptırılırken çocuklara öğretilen zâit işareti salibe benziyor diye çocuklarımızı yavaş yavaş Hıristiyan edecekler endişesini yayarak memleketin telaşa düşürüldüğünü "(7) belirtir.

---

(4) : a.g.e,C.II,s. 58

(5) : a.g.e,C.II,s.58

(6) : a.g.e,C.II,s.4

(7) : a.g.e,C.II,s.6

Hamdullah Suphi, irticanın mevcut bir tehlike olmasına rağmen seneler geçtikçe taraftarlarının azalmaya mahkûm olacağı kanaatinde olduğunu bildirir ve "Bizim için asıl tehlike,umdelerimizin baştan başa düşmanı olan Bolşeviklik tehlikesidir " (8) der.

Osmanlı imparatorluğunu tehdit eden haricî unsurların Türkiye Cumhuriyeti için de tehlike olduğunu, hatta bunların eskisinden daha iyi şartlarda bulunduğunu ifade eden Tanrıöver, imparatorluğun dışardan gelebilecek tehlikelere karşı "tabii bir mesafe müdafaası" ismini verdiği bir engele sahip olduğunu, dolayısıyla imparatorluğun can alacak noktalarını vurmak isteyen milletlerin, aşacakları mesafeyi hesaba katmak zorunda olduğunu söyler. Bu gün ise Türkiye'nin çevresinde bu kendiliğinden olma bir mesafe müdafaasının kalmadığına dikkat çeker ve şu açıklamalarda bulunur :

"Türkiye'mizin çevresinde, kıyılarında ve sınırlarında büyük fatih milletler gelip yarınki muhtemel taksim için yerleşmişlerdir..... Bu fatih milletlerin bazıları ile münasebetimiz dostçadır.Fakat yarın hakkında kimse bize güven veremez. Devamlı olan milletlerdir. Onların hükümetleri değil. Devrin menfaatlerine göre dostluklar çözülüp bozulur ; düşmanlar dost olur, dostlar düşman. Ve her biri inananarak eskisinden daha ateşli olarak yeni yerlerini alırlar. " (9)

İtalyanın denizlerin ötesinde değil, Anadolu'nun kıyılarında olduğunu, Fransa'nın Akdenizin güney kıyıları ile birlikte Suriye'ye girdiğini, Adana hudutlarında yerleştiğini, İngiltere'nin Musul'da oturduğunu, Doğğuda ise asırlarca savaş halinde olduğumuz Rusya'nın bulunduğunu söyleyerek artık eski mesafe müdafasının kalmadığını açık açık gözler önüne serer.

Bu sebeple yazarımız, bugünkü Türk neslinin memleketi her taraftan kuşatan tehlikeler karşısında çok uyanık, çok tedbirli olmasını ister. Ayrıca başka memleketlerde meydana gelen fikir cereyanlarından, mücadelelerden, buhranlardan ve inkilap haraketlerinden haberdar olmasını önemle işaret eder.

Türkiye Cumhuriyeti'ni tehdit eden tehlikelerin başında Bolşevikliğin olduğunu tekrar eden Hamdullah Suphi, "Türk münevverleri bu ihtilalin sebeplerini, esaslarını, hedeflerini, nereden geldiğini nereye gittiğini bilmeye mecburdurlar..... .

---

(8) : a.g.e,C.II,s.57

(9) : a.g.e,C.II,s.73

Bunu bilmemek bugünkü münevverlerimiz için mutlaka cefa ile, felaket ile sonuçlanacak ağır bir gaflet olur." (10) dedikten sonra Bolşevik sistemin genel husûsiyetlerinden bahseder.

Bu sistemde, ferdin haklarını mukaddes sayan demokratik fikirler yerine, "Kızıl fikrin daha çok ve en çok istihsal için ferdin hürriyetlerini yasaklayarak büyük halk kütlelerini tek bir cihaz haline getirmek " (11) emellerinin hakim olduğunu belirtir, Sosyal tabakalar arasındaki farkı ortadan kaldırmak iddaasıyla gelen Bolşevik ihtilalin temelde sınıf mücadelesine dayandığını ifade eder.

Hamdullah Suphi, Türkiye'de Bolşevik ihtilalini hazırlayacak sınıf mücadelelerinin meydana gelmesine sebep olabilecek bir zeminin olmasına rağmen, "Nerede sefalet var ise orada Bolşevizmin müşterisi vardır. " (12) diyerek aca, çıplağa iyi giyineni, karnı doyanı gösterip Bolşevik muhabbetini uyandırmanın da zor olmadığını önemle işaret eder.

Yazarımız, Bolşevik tehlikesinden sonra, insanı azami istihsal yolunda makinalaştıran, "Amerikanizm" kelimesiyle ifade ettiği bir başka sistemden bahseder. Aşağıya aldığımız cümlelerle bunun da ayrı bir tehlike olduğunu sezdirmektedir.

"Amerikanizmin esasları azami istihsal, azami refahtır. Burada bütün dünya için örnek gösterilebilecek tam bir demokrasi hayatı vardır..... Amerika'da istihsal ve refah içtimai bünyenin tabii neticesi, hatta tabii bir mükafatı olmuştur. Bu genç memleket ve milletlerin anane ve eski sanay-i nefise gibi bir takım kayıtlara bağlanmaksızın insanı bir makine haline koyuyor ve bu makinayı azami istihsale sevkediyor.... Burada ferdin umumi bir istihsal cihazı içinde şahsiyetini kaybetmiş ufak bir makine haline geçtiği görülüyor." (13)

---

(10) : a.g.e,C.II,s.67

(11): a.g.e,C.II,s.67

(12) : a.g.e,C.II,s.44

(13) : a.g.e,C.II,s. 44

III
MİLLİYET MESELESİ

Hamdullah Suphi Tanrıöver, milletlerin ve milliyetlerin doğmasında üç büyük hadisenin etkili olduğunu söyler. Bunlardan birincisinin iç ve dış müdahaleler, yani başkalarının istilasına uğramak ve egemenliği altına girme korkusu olduğunu belirtir. Buna Avrupa milletlerini misal gösterir.

"Eski Yunanistanı vücuda getiren müstakil şihirler birbirine karşı düşman idi. Eğer iki şehir birleşirse bu, mutlak bir üçüncüsüne düşmanlık içindi. Fakat yanlız bir hadise bu rakip şehirlerin, bu muhtelif düşman ordularına ayrılmış Yunanlı halkın birleşme ihtiyacı duymasına, bir edebiyat, bir sanat, bir menşe, bir din ve idman hayatından doğma müşterek hassasiyet içinde birliğini idrak etmesine yetti. O hadise dış tehlikedir. O hadise Yunan topraklarını istilaya gelen Acam ordularının vücuda getirdiği korkudur."(1)

Tanrıöver, Ortacağ Avrupasında kavimlerin, kabilelerin çeşitli mücadeler sonunda birbirine karışarak yeni topluluklar, yeni milletler vücuda getirdiğini belirtir. Bu karışıp kaynaşma devresinde Avrupada kavimler arasındaki çok değişik ırkların belli başlı örnekler etrafında toplanarak büyük milletleri vücuda getirdiğini ifade eder. Fransız, İngiliz, İtalyan, İspanyol ve Alman milletlerinin o zaman bugünkü manevi hüviyetleriyle muvcut olmadıklarını, bunların, ancak, zaman içerisinde büyük milletlerin topraklarında mizaçların, lehçelerin ve insanların çarpışmasından sonra vücut bulduklarını dikkatlere sunar.

Milletlerin, milliyetlerin doğmasında etkili olan ikinci hareketin de "dinî ıslahat" hareketi olduğunu söyleyen yazarımız, Protestanlığın her milletin dinî ibadetlerini kendi dilleri ile yapabilmesine dair tavrını Avrupa'daki milletlerin kendi dilleri etrafında toplamaya teşvik eden büyük bir davetiye olarak değerlendirir.

Tanrıöver, milliyetlerin doğmasında etkili olan diğer bir hareketin de Fransız ihtilali olduğunu şu cümlelerle ifadeye çalışır :

"Feraget hayatına dalmış milletlere arzu, irade ve cesaret veren Büyük ihtilal, Fransız İhtilali, milliyet fikrini bir ana fikir haline koymuştur...Her milletin kendi kendini idare etmek hususundaki ihtiyari kesin esaslar halinde dünyaya ilan edilmiştir (2).

(1) : Hamdullah Suphi Tanrıöver. Dağyolu I,II. 1987, C.I, s.134.

(2) : a,g,e,C.I.s.135

Yazarımız, bu ilanda yer alan "Bir milletin hürriyet hakkına karşı vaki olacak bir saldırının bütün milletler için bir tehdit teşkil edeceği, Her milletin hürriyet hakkı tanımalıdır ve Hiç bir millet arzusuna rağmen istemediği bir iradeye tabi tutulamaz"(3) kaidelerin daha sonraki istiklallere zemin hazırladığına dikkat çeker.

Eski Hıristiyan Avrupa'dan yeni, milliyetci bir Avrupa yaratan bu evrensel hareketin Balkanlarda yeni milletler vücuda getirdikten sonra Türk milli cereyanının doğmasında da en büyük kuvvet kaynağı olduğunu ifade eder. Böylece "Milliyet fikri önceleri bir kaç kişinin şahsı inanışı halinde iken, süratle gelişerek edebiyatımıza; siyasetimize, iktisadiyatımıza, içtimaiyatımıza hayat felsefemize hatta son mücadelemize hakim oldu"(4) der.

Hamdullah Suphi milliyet fikrinin dayandığı temel unsurlar hakkında da açıklamalarda bulunur. Din ile milliyet fikrini iki yapıcı unsur olarak değerlendirir. "Din ve milliyet fikri beşerin tarihinde en büyük inkılaplara sebep olmuştur. Dağnık gönülleri, dağnık iradeleri bir araya getirerek olnara belli bir yön, belli bir hedef vermiştir."(5)

Din ile milliyet fikrinin zaman zaman bir birine aykırı, zaman zaman da uygun düştüklerini fakat bir çok defalar birbirlerine yardım ettiklerini ifade eder. "Dinin yaptığı birlik ve beraberlik hareketine karşı milliyet ayırıcı ve bölücü bir hareketle meşgul görünür. Ötekinin çok kucaklayarak zayıf kucakladığı kütleleri beriki ayrı ayrı takviye eder; sağlar, diriltir ve yükseltir."(6) der.

Bu sebeple Tanrıöver, tarih içinde bazen kendisini bulan, bazen kendisini unutan milletimizin de nihayet "Bir Türk devleti, bir Türk milleti namiyle kendi hakkı, kendi davası, kendi iradesi ve kendi şuuruyla ortaya çıkmasına, bu yeni doğuşuna vesile olan"(7) milliyet fikrinin doğru anlaşılması, doğru tanınması gerektiği üzerinde durur.

Milliyetin esasını ırka bağlamak istiyenlerin olduğunu hatırlatan Tanrıöver, milliyet fikrini böyle soy-sop düşüncesiyle ana-baba mirası gibi yorumlamanın onu bir kan bağına indirgemenin yanlış, hatta gülünç bir şey olduğunu söyler. Buna gerek Asya, gerek

(3): a,g,e,C.I.s.136
(4): a,g,e,C.I.s.131
(5): a,g,e,C.I.s.131
(6): a,g,e,C.I.s.132
(7): a,g,e,C.I.s.133

Avrupa kıtasında meydana gelen milletleri örnek gösterir :

"Derilerin rengine, saçların seyrekliğine sık ve kıvırcık olmasına, kemiklerin teşekkülüne göre ayrılmış belli başlı ırklar var. Avrupa milletleri büyük bir çoğunlukla ari ırkına mensupturlar. Asya'da Mogol ırkına mensup kesif insan kütlesi var. Bu büyük ırk ayrımına giren milletlerin birbirinden ne kadar ayrı olduklarını anlamak için yanlız Avrupa milletlerini bir defa hayalinizden geçiriniz, Ari ırkına mensup Avrupa milletleri ikinci bir ayırma daha uğrar Cermen, Latin ve Islav olmak üzere üç büyük parçaya bölünür. Bunlar üçüncü bir tasnifle daha küçük parçalara bölünürler : Cermenler; Alman, İsveç, Danimarkalı, Hollandalı, İngiliz Latinler; Fransız, İtalyan, İspanyol, Portekiz, Ulah Islavlar; Rus, Çek, Islavak, Sırp... gibi bir takım ayrı ayrı milletler halinde ayrılmışlardır. Bunların her biri hususi bir emel taşıyan, kendilerine en yakın milletlerden bazı belli farklarla ayrılan belli başlı milletlerdir."(8) Bu cümlelerle yazarımız bir tarihi karışma ve kaynaşma neticesinde vücut bulan milletlerin bünyesinde çok değişik unsurları taşımasına işaret ederek her milletin farklı unsurların terkibi sonucu ortaya çıktığını ifade eder.

Hamdullah Suphi Tanrıöver, bu tarihi oluşum süresinde bir çok milletin milliyetini yitirmiş olmasına rağmen Türklerin bu gün asıl kaynaklarında, dağılıp göç ettikleri yerlerde varlıklarını, daha doğrusu milliyetlerini koruduklarını söyler. Türk milletinin asırlar içerisinde devamlılığını sağlayan Türk milliyet fikrinin esasları üzerinde durur ve Türk milliyet fikrini ayakta tutan iki temel unsurun olduğunu belirtir. Bunlardan birincisinin "Dil", diğerinin "Din" olduğunu şu cümlelerle izaha gayret eder :

"Milletimiz her şeyden fazla dilimizin içindedir. Dilimiz atalarımızın bize miras bıraktığı en büyük servt, en değerli emanettir. Çok kısa bir müddet zarfında, Şamanlıktan Buda mezhebine; Buda mezhebinden Nasturi Hırıstiyanlığına, Nasturi Hırıstiyanlığından Müslümanlığa geçtiğimiz oldu. Fakat bir defa olsun dilimizi değiştirmedik. Din değiştirdikçe milliyet dil içine sığınıyor onun kelimelerinden sıklı kalarak yaşamağa devam ediyordu. Biz dilimizin kelimeleri içinde milli tarihimizin en eski seslerini duyuyoruz. Yavrularımızın hafızasına Türkçe kelimeler birer birer yerleştikçe onların ruhuna binlerce seneden beri ataların tecrübelerinden felaketlerinden, zaferlerinden, hayat hakkındaki felsefelerinden süzülüp gelen bir hülasa damla damla akmış oluyor"(9)

---

(8): a,g,e,C.I.s.140

(9): a,g,e,C.I.s.146

Milliyet fikrini ayakta tutan ikinci temel unsurun da din olduğunu söyleyen Tanrıöver, bilhassa Hıristiyan ve Musevilerin kendi dinlerini adeta bir milliyet dini haline getirdiklerini belirtir. Bütün imparatorlukların tarihinde sayısız milletlerin din siperi arkasında, din birliği sayesinde benliklerini muhafaza ettiğini; eski Roma'da Yunanlıların, musevilerin ve bütün barbarların Romalının din konusundaki hoşgörülüğünden faydalanarak benliklerini koruyabildiklerini belirtir. Yine Rusya Türklerinin müslümanlıkları sayesinde, Türkiye Hıristiyanlarının Hıristiyanlıkları sayesinde hakim lerin çokluğu içinde eriyip dağılmak tehlikesinden kurtulduklarını belirtir. Ayrıca Rus idaresine karşı Lehlilerin, Litvanyalıların ve İngilizlere karşı İrlanda Keltlerinin gösterdikleri ayaklanma ve direnişin de mezhep farklılığı ile izah edilebileceği görüşünde olan yazarımız, " Bir dil ve din ruhlarda tam bir birlik için en esaslı iki şarttır. Aynı din, aynı dil bir halkın fertlerini kucakladıktan sonra milliyet en kuvvetli temellere istinat etmiştir."(10) der.

Yazarımız, milletlerin tarih içinde varlığını muhafaza etmesinde milli hissin, milliyet fikrinin kazandığı mana ve yüklendiği fonksiyonu, "Milli hissi olmayan milletler, yanlız kendileri için değil, şerefle ve namusla yaşamak isteyen bütün milletler için afettir."(11) cümleleriyle özetledikten sonra Türk milliyet fikri, daha açık bir ifade ile Türk milliyetperverliği üzerinde durur.

Hamdullah Suphi "Türk milletinin kendini korumak endişesinden doğan"(12) Türk milliyetperverliğini tarihin en güçlü fikir cereyanlarından biri olarak kabul eder. "Milli mazisini zamanın ve mekânın bütün yolları arasında takip eden ve gören milliyetçi Türk her şeyden evvel millet ve her şey millet için fikrine vasıl olmuştur."(13) der.

Tanrıöver'in milliyet ve şeriat konusundaki düşüncelerini şu cümle etrafında toplamak mümkündür : "Türk milliyetperverliği her şeyden fazla şeriatcılığın düşmanı olarak ortaya çıktı. Zaten islâm dünyasında ümmet fikriyle millet fikrinin çarpışması bu suretle başlar."(14)

---

(10): a,g,e,C.I.s.150

(11): a,g,e,C.I.s.179

(12): a,g,e,C.I.s.48

(13): a,g,e,C.I.s.6

(14): a,g,e,C.I.s.6

Hamdullah Suphi Tanrıöver, milliyet fikrinin doğuşu ve temel unsurları hakkında verdiği bilgiler ışığında Türk milliyetciliğinin taşıdığı mana ve mahiyetini izaha çalıştıktan sonra "Türk kimdir ?" veya başka bir ifade ile "Kim bizdendir ve kim bizden ayrıdır ?" sorularına cevap vermeye çalışır.

Yazarımız, her şeydeh evvel, Karadenizden gelene Laz, Güneyden gelene Arap, Doğu'dan gelene Kürt, Rumeli'nden gelene Arnavud diyerek böyle arazi bölümlerine göre milliyeti tayin etmenin gülünç bir iş olduğunu ifade der. Yazımızsın başında da ifade ettiğimiz gibi, Tanrıöver, Türk'ü soy-sop düşüncesiyle, kanbağı ile veya taşıdığı fiziki özellikleri ile de tanımlamanın yanlış, hatta mümkün olamıyacağını şu cümlelerle gözler önüne serer :

"Dilleri ve dinleri bizden olduğu halde kalpleri yabancı olanlar bizden değildir. Topraklarımız içinde iğreti bir adam durumunda oturarak, ilk felakette nesi varsa toplayacak, Türk vatanının dışında kendisine bir vatan arıyambilevcek olanlar bizden değildir. Uzak ve yakın geçmişlerinde, Türk milleti ve Türk vatanı aleyhinde düşündüklerini sözleriyle veya işleriyle gösterenler, husûsî bir milliyet için çalıştıklarını her ne sûretle olursa olsun açıklamış olanlar bizden değildirler.

Fakat diliyle diniyle bizden olduğu gibi, emeliyle de bizden olduğunu bütün geçmişiyle gösteren bir kimseye nasıl seni reddediyoruz, diyebiliriz. Bizim aramıza yerleşerek evinde Türkçe konuşan, çocuklarını Türk mekteplerinde okutan, kızını, oğlunu Türk'lerle evelendiren ve en halis Türk'ten beklediğimiz memleket sadakatini kendi hayatında gösteren adama, soy-sop düşüncesiyle nasıl yabancılık isnat edebiliriz ? Bu yollara gittik mi, kendi kuvvetimizi biz dağıtıyor, bizden olanları biz uzaklaştırıyoruz demektir. Şimdi tekrar soralım : Türk kimdir ve Türk'te ne arıyoruz ?

Türkçe konuşan, müslüman olan ve Türklük sevgisini taşıyan Türktür. Biz onda dil birliği, din birliği ve dilek birliği arıyoruz"(15)

---

(15): a,g,e,C.I.s.154

IV
İNSAN YETİŞTİRME PROBLEMİ

Hamdullah Suphi'nin yeni Türkiye'nin doğuşu ve istikbali ile ilgili görüş ve teklifleri temelde insana dayanmaktadır. Bu sebeple onun Dağyolu adlı kitabındaki yazılarının bir bölümü insan yetiştirme ile ilgilidir denilebilir. İnsan yetiştirme meselesinin ele alındığı ve işlendiği yerlerin başında mekteplerin olduğu bilinmektedir.

Hamdullah Suphi, " Eğer bu gün hakikat sahasında yeni bir Türkiye bulunuyorsa, bunun bir tek sebebi, bir tek izahı vardır. Yeni Türkiyeyi doğuran yeni bir ilim hayatı, senelerce evvel topraklarımızda tekemmül etmeğe başlamıştır. Çünkü tıp medresemiz, Darülfünunumuz, mektep namı altında vadettiğimiz müesseseler yeni bir idareye sahip olan nesilleri yetiştirmiştir Yeni Türkiye nerelerde doğdu ? diye bana sorarlarsa, ben burayı gösteririm.... Edebiyat, fen ve diğer medreselerimiz hür, şerefli ve mesut bir istikbal için mücadele eden efikir adamlarını yetiştiren mübarek müesseselerimizdir."(1) der.

Mektep tahsilinin aile terbiyesinin devamı değil, cemiyet terbiyesinin başlangıcı olduğunu; çocuğu cemiyetin, milletin umumi menfaati yolunda hazırladığını hatırlatan yazarımız, darülfünunların günün meselelerinden ve zümre siyasetlerinden uzak, millî meselelerde beşerî bir kıymeti haiz olan davalarda hassas ve asil bir millî vicdan gibi sesini yükseltmesi gerektiğini söyler. Mektepleri memleket üzerinde bazan gizli bazan açıktan faaliyet gösteren hurafe ve delâlet kuvvetlerine karşı, inkılap fikirlerinin bir mücadele cihazı olarak görür. Kanunlarla kurulan müesseselerin gönüllerden yerleşmesinin mekteplerde verilecek terbiye ile mümkün olacağını şu cümlelerle açıklar : "Kanunlarla köleliği kaldırmanın gerçekten hiç bir kıymeti yoktur. Milletleri hürriyetle şereflendiren, her türlü esirlikten kurtaran bir milletin çocuklarına verilen terbiyedir... Kanunen kölelikten kurtarılanlar yeni bir hayatın terbiyesini almadıkça gerçekte hür sayılamazlar."(2) Bu sebeple Cumhuriyeti kuranların, cumhuriyetciyi yetiştirme vazifesini her şeyden evvel mekteplere verdiğini belirtir.

Hamdullah Suphi, öğretmenlik mesleğinin bilhassa geri kalmış milletlerde bir nevi "risalet" demek olduğunu, onun bir kavim hurafeleri ortasında yolu aydınlatan bir rehber

---

(1) : Hamdullah Suphi Tanrıöver, Dağyolu, I,II.1987,C.I,s.40

(2) : a.g.e.,C.II,s.81

durumunda bulunduğunu işaret eder. Öğretmenlik mesleğinin taşıdığı mesuliyeti şu cümlelerle gözler önüne serer "Siz mualimler hükümet başında bulunan adamlar kadar mesul ve vazifedarsınız vereceğiniz terbiyenin nevine göre Türk milleti muhtemel bulunan tehlikelere karşı kendini mahfuz tutarak emin bir istikbale doğru yürüyebilir. Vereceğiniz terbiyeye göre Türk taliinin tekrar kararması tekrar felaketen felakete gitmesi mümkündür"(3)

Batılılaşma hareketleriyle birlikte imparatorluk bünyesinde başlayan ikilik, cemiyet hayatının her sahasında olduğu gibi millî eğitim sahasında da kendini göstermiştir. Eski zihniyetle yeni zihniyetin mücadelesine dayanan bu ikiliği Tanrıöver, şöyle izah eder : "Biri koyu, anut bir mahafazakârlık, daha doğrusu her çareyi, her rehayı mazide arayan görenek ve anane zihniyetidir... Diğeri dünyanın bütün cereyanlarını, sanat cereyanlarını, benimseyen, Garp medeniyetini beşerî bir medeniyet tanıyan, hiç bir sahada tecerrüdü kabul etmeyen teceddüdperverlerin zihniyetidir."(4)

Hamdullah Suphi, İslam memleketlerinin kendi içine kapalı bir hayat tarzı yüzünden gelişemediğini, bu hali besleyen zihniyet sebebiyle Batı'dan alınmak istenilen fikirlerin de gereği gibi faydalı olmadığını belirtir. Bu konuda şu cümleler manalıdır : "İktisadımız cihan iktisadıyla, askerliğimiz bütün cihandaki askerî meselelerle, tababetimiz medenî alemin her köşesinde münakaşa edilen tıp meseleleriyle alakadar olmalıdır."(5) Aksi halde ordumuzun Yeniçeri ordusuna, tıbbımızın da kocakarı tedavisine dönme tehlikesini işaret eder.

Milletin eğitim ve öğretim meselesini de kendi göreneklerimiz içinde halletme iddiasında bulunamayacağımızı, bu konudra da Batı aleminden azami ölçüde yararlanmak zorunda olduğumuzu ifade eden Tanrıöver, "Garp medeniyeti kahir, muzaffer bir medeniyettir. Dünyanın üç büyük medeniyetini tam bir hizmete uğratarak yenmiştir."(6) der. Batı medeniyetinin Endülüs'te karşılaştığı İslâm medeniyetini ve Hindistan'da da Hind medeniyetini mağlup ettiğini belirtir. Dünyayı sürükleyip götüren cereyanlara karşı kapalı olan islam dünyasında herşeyin kendi içinde kalıplaştığını alışkanlık haline geldiğini, bu sebeple Batı âlemini refaha kavuşturan ziraat, ticaret ve sanayi yanında

---

(3) : A.g.e.,C.II,s.35

(4) : A.g.e.,C.II,s.127

(5) : A.g.e.,C.II,s.130

(6) : A.g.e.,C.II,s.131

bizimkilerin ibtidaî kaldığını ileri sürer ve "İslâm dünyasının tecerrüdden dolayı yıkıldığını" (7) iddia eder.

İmparatorluğum Batı karşısındaki yenilgisinin temelinde de İslâm dünyasının "Tecerrüd zihniyeti" olduğu kanaatinde olan Tanrıöver, Batının üstünlüğünü birbirini takip eden mağlubiyetler sonucu kabul ettiğimizi, Batılı fikirlerin de ancak topların, tüfeklerin namlusundan geçerek bize geldiğini belirtir. Fakat bu mecbûrî kabullenişe rağmen Batı mektep proğramlarının her meslek için kurulan mekteplerimizin yeni hedeflerini tayin etmede gecikmediğini, askerî idadilerin, mekteb-i bahriyenin, Galata Sultanîsi, Darülmuallimin ve diğer meslekî okulların birbirini takip ederek İstanbul'da ve memleketin her tarafında Batı zihniyetini neşretmeğe başladığını belirtir. Bugünkü hayatımızı, hatta son zaferlerimizi bu okullarda yeni tarzda yetişen insanların eseri olarak görür. "Her şeyi kalıp haline sokan ezberci ve kelimeci medrese tahsili içinde kalsaydık çoktan tarihimizin son sahifesi kapanmış olurdu."(8) der.

Hamdullah Suphi Tanrıöver, Doğu ve Batı medeniyetlerinin arzettikleri görünüşleri hareket noktası alarak karşılaştırmayı dener : "Bir Avrupa kıtası var ki Bu gün ümran, ilim, teknik ve her nevi teşkilat itibariyle galiplerin, hakimlerin diyarıdır... Avrupa medeniyeti uyandırıcı, yaratıcı kudretiyle girdiği her sahayı feyziyle abâd etmiştir... Bir de bizim mensup olduğumuz Asya kıtası var. Bu kıta Garp medeniyetine karşı asidir mukavemet etmeden ondan gelen hiç bir şeyi kabul etmiyor ve arazisinin dörtte üçü Avrupa medeniyetine mensup milletler tarafından uzun mücadelelere rağmen istila edilmiştir."(9)

Yazarımız bu karşılaştırmayı daha dar mekanlar çevresinde sürdürür. Mısır'da islâmın Kahire'sinin yanında Avrupa'nın Kahire'sini, Hindistan'da enkaz altında Delhi'nin yanında Yeni Delhi'yi, Semerkant'ta Türklerin Semerkant'ı yanında çarlığın yeni Semerkant'ını gösterdikten sonra, Haliç'in Kuzey tarafındaki müslüman İstanbul'una karşılık onun rakibi ve onun düşmanı olan İstanbul'a bakar. Bu iki İstanbul'dan birini fakirliğin, harabenin, uyuşukluğun ve durgunluğun ifadesi olarak değerlendirirken diğerini servetin, sevinç ve umudun, hayat ve hareketin sembolü olarak görür. Biri Şark anlayışının mirası, diğeri Batı medeniyetinin mahsulü olarak değerlendirilir.

(7) : A.g.e.,C.II,s.131

(8) : A.g.e.,C.II,s.133

(9) : A.g.e.,C.II,s.133-135

Millî sanatlarımızı, ticaretimizi öldüren, hükûmetimizi çürüten, ailelerimizi solduran Şark muhafazakarlığının millî eğitimin en müzmin derdi olduğunu söyleyen Tanrıöver, millî eğitim için iki umûmi hedef belirler. Bunlardan birincisi "Garb'a doğru, yani Garp usullerine ve bilhassa Garp ruhuna doğru gitmek"(10) başka bir ifade ile Batılılaşmaktır.

Yazarımız, millî eğitimimizin "Garb'a doğru" yönelişini şu cümlelerle izah eder : "Garp medeniyeti beynelmineldir, beynelbeşerdir. Bu beynelmileliyet içinde bütün milletlerin lisanları, mezhepleri tamamiyle mahfuz kalmıştır. Yalnız mahfuz kalmamışlar Ortaçağın uzun tahammür devresinden vücuda gelen yeni milletler aralarında müşterek olan müesseselere rağmen kuvveti her gün biraz daha artan bir şahsiyetle yekdiğerinden temeyyüz etmişlerdir."(11)

Ayrıca her millete kendi dilinde ibadet etme hakkını veren Protestanlığın dinde ıslahat yapma tavrı ile Büyük Fransız ihtilalinin ortaya attığı milliyet unsurları üzerine kurulmuş yeni bir Avrupa'nın vücut bulunduğunu belirten Tanrıöver, bu Avrupa'nın eski Avrupa'dan daha güçlü ve milliyetçi bir Avrupa olduğunu ifade eder. Bu yeni Avrupa içerisinde her milletin kendi lisanına aşık olduğunu, hür milletin kendine mahsus vasıfları korumaya büyük gayret sarf ettiğini dikkatlere sunar. "Batı medeniyetinin "biz" diyen hitabı içinde her milletin "ben" diyen sesinin yükseldiğini"(12), böylece "ben"lik fikrinde ifadesini bulan bu uyanış hareketi ile milletlerin kiliselerini bile millî bir müessese halinre koyduklarını belirtilir.

Tanrıöver'in milli eğitim için teklif ettiği ikinci hedef ise "Terkibi din ve dilden ibaret olan milliyete, Türklüğe doğru"(13) gitmektir.

Memleketin zıraat, ticaret ve sanat bakımından umûmi manzarasının medenî memleketlerdekinin, hatta yakın komşularımızdakinin zıddına perişan bir vaziyette olduğunu ifade eden yazarımız, bunun kaynağını mekteplerimizdeki buhranda görür. Bu mekteplerde yetişen çocukların geçimlerini temin etmekten aciz, hayat için hazırlıksız, tarlasından tezgâhından, dükkânından ekmeğini çıkarabilecek amelî ve nazarî bilgilerden mahrum olduklarını ifade eder.

---

(10) : A.g.e.,C.II,s.138
(11) : A.g.e.,C.II,s.138
(12) : A.g.e.,C.II,s.138
(13) : A.g.e.,C.II,s.143

Tanrıövere göre "mektep ihtiyaçtan doğar ve kendini doğuran ihtiyacı en mükemmel şartlar dahilinde tatmin edecek yolları öğretir."(14) Bunun için yazarımız herşeyden evvel "ihtiyaçlarımız nelerdir ? Biz ne istiyoruz bunu açık, sade bir şekilde ifade etmeliyiz"(15) diyerek mekteplerin mahllî istihsale ve mahallî ihtiyaçlara cevap vermesi gerektiğini belirtir.

Yine Tanrıövere göre "mektep bir iş evidir, bir esnaf ocağıdır, amelî bir sanat yurdudur."(16) Ailenin geçim standartlarını genişletip yükseltecek bilgi ve meşguliyetlerden uzak bir eğitim ve öğretim usulleri bu müesseselerdeki buhranın asıl kaynağı olur.

Hamdullah Suphi, maarifteki buhranların kaldırılması ile ilgili tekliflerini şöyle özetler :

Türk mektepleri, Türk milletinin iktisadi refahını vücuda getirecek ziraî, ticarî ve sınai tertibata ve tedrisata malik kılınmalıdır.. Türk mektepleri süratle nazarîden amelîye geçmek üzere umûmî bir istihaleye tabi tutulmalıdır... Bu suretle on beş yirmi sene zarfında çocuklarımızı kansızlığa, neşesizliğe, cesaretsizliğe ve hayatta ricacı bir vaziyete düşüren bu günkü ölgün ve uhravî terbiyemiz yerine hayata merbut, elinde sanatı hüneri yarınki işçi nesli yetiştirecek muasır ve amelî terbiyeyi ikame etmeliyiz."(17)

Kısaca yazarımız, "maarifimizin ruhu millet, istikameti Garp, hedefi millî iktisat olmalıdır."(18)der.

Hamdullah Suphi, muhtemel tehlikelerden emin bir vatan için gerekli vasıflara sahip insanı yetiştirmekte çeşitli sanat dallarının, mesleki meşguliyetlerin mektepler kadar büyük bir öneme sahip olduklarını belirtir. "Eski sanat ocakları ailelerin babadan oğula miras kalan denemelerini görerek ve ayrıca gördüğünü deneterek öğreten mekteplerdir."(19) der.

---

(14) : A.g.e.,C.II,s.145
(15) : A.g.e.,C.II,s.145
(16) : A.g.e.,C.II,s.145
(17) : A.g.e.,C.II,s.143
(18) : A.g.e.,C.II,s.116
(19) : A.g.e.,C.II,s.116

Türkiye'de eski iş yerlerinin islâmî medeniyetin duyurduğu ihtiyaçlardan gelmiş birer müessese olduğunu, bu müesseselerde çalışan insanların sanatın en olgun seviyesine eriştiğini belirtir. Ayrıca bu sanat faaliyetlerinin bulunduğu mekânlara isimlerini vererek bir bakıma toprağı vatanlaştırdklarına İstanbulun bazı semtlerine Saraçhane, Fincancılar, Ciltciler, Kâğıtcılar, Tülbentciler... gibi kendi isimlerini vermelerine dikkat çeker.

Böyelece çeşitli sanat dallarında ve iş kollarında gösterilen başarının memleketin maddi refahına ve yükselmesine etkisi olduğu kadar, manevî vatanın korunmasına ve yükselmesine de yardımcı olduğunu ifade eden yazarımız, ayrıca sağlam bir mazinin kuvvet kaynağı durumunda olan eski sanat eserlerini "bir milletin kendine has dehasını anlatan en güzel vesikalar"(20) olarak görür. Bu eserler vasıtasıyla geçmişin zevk ve anlayışını, adetlerini öğrenme imkânına kavuştuğumuzu belirtir. Bu sebeple sanat eserlerinin milletlerin tarihinde, geçmişle gelecek arasında kültür bağını kurmada etkili bir rol oynadığını ifade eder.

Tanrıöver, sanat faliyetlerinin şahsî ihtiyaçları karşılayan bir iş evi olduğu kadar, millî menfaatleri de koruyan ve geliştiren bir ocak olduğunu belirttikten sonra, bu faaliyetler sayesinde memleketin muasır memleketler arasında yer alabileceğini şu cümlelerle gözler önüne serer :

"Mesut ve kuvvetli bir vatan için iş tutan her vatan evlâdının kendi işinde yüksek bir olgunluk derecesine varmasından doğar... Hür Türk kunduracısı çalışırken, bu işte başka milletleri geçmeyi kendisine bir emel edinecektir. İpekçi tezgahının başında, demirci örsünün başında, boyacı ipliklerini boyarken, dokumacı bezini dokurken atalarının hakkını ödemek için onları sanatımda geçeceğim demelidir."(21)

Yazarımız her meslekte çalışan insanların "şahsî izzettinefis"ini "millî izzetinefis" ile güçlendirip elindeki sanatını önceki sanatlarla birliştirerek geleceğe büyük bir milletin, büyük bir tarihin, büyük bir sanatın sahibi olarak yürümesini ister. " Her Türk genci kendi işiyle olduğu kadar memleket işleriyle de ilgilenmeye mecburdur. Siz odanızı tanzim ederken eviniz başınıza yıkılabilir."(22) der.

Bu sebeple Tanrıöver, derisini diken kunduracının, çekicini indiren demircinin, tahtasını yontan marangozun vatan işlerini düşünmeye mecbur olduğunu söyler. Çalışan insanlara şöyle seslenir :

(20) : A.g.e.,C.II,s.116

(21) : A.g.e.,C.II,s.118

(22) : A.g.e.,C.II,s.125

"Madde istediğiniz gibi parmaklarınızın arasında bükülmedikçe, maden şahsî ve millî ihtiyaçlara göre emrinize tamamen girmedikçe Avrupa hakimiyetini her sahada duymaktan kurtulamayız... Türk milletinin refahı, saadeti ve selameti için maddeyi, madeni emrinize ramediniz."(23)

Hamdullah Suphi Tanrıöver, insan yetiştirme meselesinin ele alındığı bir başka yerin de türlü ihtiyaçlar etrafında toplanan vatandaşlar tarafından meydana getirilmiş cemiyetler olduğunu belirtir. Milletlerin yükselmesinde ve terbiyesinde cemiyetlerin büyük payı olduğuna işaret eder. Cemiyet hayatını mediniyetin en belli başlı esası olarak görür. "Medeni dünyanın her köşesinde devlet teşkilatı yanında milletin her ihtiyacına tekabül eden cemiyetlerin, teşkilatların"(24) vücut bulduğunu söyler. Oana göre "cemiyet hayatı, siyasî bir terbiye için mükemmel bir mekteptir, orada âzâ fikirleri, kavgaya, silaha müracaat etmeksizin münakaşa etmek usulünü öğrenir... her hangi bir mesele etrafında muhalif düşüncelerin, esaslardan ayrılmamak şartıyla yan yana yaşayabilmesi elde edilir."(25)

Hamdullah Suphi Tanrıöver, gerek bir fikir, gerek bir zümre menfaati için kurulmuş cemiyetlerde, hangi ad altında kurulursa kurulsun, mahiyeti ne olursa olsun, ileride memleket idaresinde vazife alacak gençler için bütün terbiye esaslarının bulunouğuna işaret eder. Bu cemiyetleri devlet teşkilatına yardımcı birer millet teşkilatı olarak değerlendirir. Avrupa'da ve Rusya'da kurulmuş gençlik teşkilatlarını buna misal gösterir.

Tanrıöver, gençlik teşkilatlarının, sanat cemiyetlerinin ve diğer kuruluşların millet hayatındaki öneminden dolayı, bu müesseselerde yol göstermek durumunda olanların korku ile temin edinilecek disiplin yerine, temiz ahlakın, muhakemenin, kanaat ve imanın sağlayacağı disiplini tercih etmelerini ister. Korku ile sağlanan disiplinin yabancılara köle olmaya aday milletler yetiştirdiği kanaatinde olan yazarımız, söz konusu insanlar için "köle yetiştirmeyi değil, insan yetiştirmeyi öğrensinler."(26) der.

---

(23) : A.g.e.,C.II,s.125
(24) : A.g.e.,C.II,s.104
(25) : A.g.e.,C.II,s.105
(26) : A.g.e.,C.II,s.83

V
TÜRKOCAĞI

Osmanlı devrinde, imparatorluk günlerinde ortaya çıkan Türkocağının hangi zeminde ve ne maksatla vücut bulunduğunu Hamdullah Suphi Tanrıöver şöyle izah eder :

"Osmanlı imparatorluğu içinde ne kadar unsur var ise derûnî toplanmasını yapmış, kendisini korumak için ayrı bir yol tutmuş, husûsî bir iktikbale doğru gidiyordu(1) "Her unsurun hususi bir davası vardı... Davası olmayan hakkı düşünülemeyen yanhlız Türklerdi... Tıbbıyenin, mülkiyenin talebeleri bir takım genç zabitlerle birleşerek Türk'ün Türk'ü düşünmesi için Türkocağını kurarlar"(2) Bir başka yerde Hamdullah Suphi'nin şu cümleleriyle karşılaşıyoruz : "Türkocağı imparatorluktaki diğer unsurların husûsî tesanüdüne karşı bir aksülamel olarak ortaya çıkmıştır."(3)

Hamdullah Suphi tanrıöver, Türk'ün Türk'ü düşünmesi fikrinden ortaya çıkmasına rağmen Türkocağının imparatorluk müesseseleri tarafından husûmetle karşılaşıldığını, yanlış hatta zararlı bir anlayış olarak görüldüğünü belirtir. Fakat "Türk'ün hakkı ve Türk'ün davası kısa zamanda Türkocağı ile diğer davaların arasına girer ve bir mevki tutar." diyen Tanrıöver aynı yazının devamında "Türkocağı millet aşkından doğdu"(4) cümlesiyle bir gerçeği veciz halde ifade eder. Ocağın gayesini yazarımız, kısaca şu cümleyle belirtir. "İddiası Türk milletinin şerefi, onun her tehlikeden korunması gereken geleceğidir."(5)

Tanrıöver, Türkocağının nasıl bir zeminde, hangi ihtiyaçtan doğduğunu bu kadar açık, bu kadar sade cümlelerle ifade ettikten sonra, onun mahiyeti, daha doğrusu bağlı bulunduğu ilkeler hakkında geniş açıklamalarda bulunur. Bunları genel olarak halkçılık, cumhuriyetcilik, garpçılık veya medeniyetçilik, milleyetçilik ve inkılapçılak başlıkları altında özetlemek mümkündür.

---

(1) : Hamdullah Suphi Tanrıöver, Doğuyol I,II. 1987, c.II, s.13

(2) : A.g.e.,C.II,s.83

(3) : A.g.e.,C.I,s.18

(4) : A.g.e.,C.I,s.18-20

(5) : A.g.e.,C.I,s.18

Türkocağının halkçı bir fikir, halkçı bir müessese olduğunu söyleyen Tanrıövere göre halkçılık, halkı kendi kötü emellerine alet etmek, ondan almak, ondan istifade etmek değil; ona hizmet etmek ve ona vermektir. Halkçılık halkı rehber etmek değil, ona rehber olmak, iyi doğru ve güzeli ona göstermektir. Halkçılık halkın, kalabalığın arasında yürümek değil halkın önünde yürümektir.

Bu anlayıştan hareketle Tanrıöver, "Ne yaparsak, ne istersek onun başı ve sonu halk için olmalıdır."(6) der, halka dayanmayan fikir ve müesseselerin yanlızca başarılı olmadıklarını değil, yaşama şanslarının da bulunmadığını belirtir. Hamdullah Suphi, milletlerin gerçek serveti, gerçek zenginliği küçük bir zümrenin servetiyle değil, halkın zengin olmasıyla mümkün alacağından millî iktisadın hedefi büyük kütlenin efahı olması kanaatindedir.

Millî iktisatla beraber millî şuurun da hedefinin halk olduğunu belirten Tanrıöver, halk kütlesinin millî bir hassasiyetle, tek bir insan gibi bir şuur haline gelmemesinde, millet varlığından söz etmenin mümkün olmayacağını ifade eder.

Tanrıöver, Türkocağı'nın halkçı olduğu kadar, batı alemine açık, yenilikçi, medeniyetçi bir anlayışa sahip olduğunu belirtir : "Milliyetçi nesil samimiyetle, kanaatle garpçıdır."(7) Hatta Anadolu İstiklâl mücadelesini, vatanın istiklali kadar Türkün şarklılığa karşı Avrupalılığı müdafaası olarak değerlendirir. Cumhuriyeti, Türk Teceddüd ve İnkılap tarihinin bir mükâfâtı olarak görür. Bu sebeple Türk Ocağı'nın "Cumhuriyet'in herkesten talep ettiği fazilet esaslarına sadık"(8) olduğunu; asırlar içinde düşen, kalkan fakat daima yürüyen bir fikir hareketinin mübarek meyvası sayılabileceğini ve inkılaplarımızın bekçisi durumunda bulunduğunu ifade eder. Bu sebeple "Türk acağı kurulduğu günden beri sadık kaldığı millet ve milliyet sistemine ve onun yeni bir ifadesi olan millet hakimiyetine sadık kalacak ve vatanın her köşesinde bu esasların müdafiî olacaktır"(9) der.

Yazarımız, Türk Ocağı'nın bağlı olduğu ilkeler doğrultusunda, yapacağı vazifeler hakkında da şunları ileri sürer :

---

(6) : A.g.e.,C.II,s.75

(7) : A.g.e.,C.II,s.97

(8) : A.g.e.,C.II,s.91

(9) : A.g.e.,C.I,s.115

"Türk Ocağı'nın vazifesi Cumhuriyet'in esaslarını halka tanıtmak ve sevdirmektir."(10) Bu konuda bir başka yazıda "Cumhuriyetçi hükümetin mesaisine kendi mesaisini ilave ederek devlet teşkilâtı adı altında millet teşkilâtına yardım etmektir."(11) cümlesini okuruz.

Tanrıöver her mesleği, her sanatı, her faaliyeti bir teşkilata kavuşmayan hukûmetlerin gücü sınırlı bir heyetten başka bir şey olamıyacağını ileri sürer. Yazarımıza göre, her türlü sanat ve meslek kuruluşlarının Türkocağı içerisinde kendilerine müsait ve dost bir çevre bularak burada Türk hükûmetine, resmi teşkilatlarını kurmasında, gerekli yardımları yapabilmeleri sağlanmalıdır.

Daha sonra, Türk milletinin hayatiyetini kaybetmiş bir medeniyetten bütün dünyaya hakim, canlı ve yeni bir medeniyete geçmekte olduğuna, bu geçmiş devresinde görgü kaidelerinden, hükümet usulünden ilim ve sanata kadar her şeyin yeni bir medeniyetin icaplarına göre değişmek mecburiyettende olduğuna dikkat çeker.

Tükrocağının ikinci vazifesinin bu geçmiş döneminde Türk milletine yol gösetermek olduğunu söyler. Bunun için "Türkocağı, kendi topraklarımız üzerinde aynı hükümetin idaresi altında, büyük bir doğuş hareketi gösteren Türk ve müslüman olmayan milletlerin ilerleme sebeplerini Batı medeniyetinin kendi sebepleri arasında bulup tanıdıktan sonra Türk milletine tanıtacaktır...Biz Batıdan gelen milliyet fikirlerinden ilham alarak, Batının bize verdiği düstûrlarla silahlanarak halkçılık ve inkılap düsturlarını muzaffer kıldık"(12) der.

Hamdullah Suphi Tanrıöver, Türkocağının diger önemli bir vazifesinin de Türklar arasında kardeşliği ve millî bütünlüğü sağlamak olduğunu belirtir. Türkocağının medresenin mezhep farklarıyla parçalandığı bütün Türkler arasında kardeşliği telkin eden bir müessese olması hüviyetiyle "yolları ayrı düşmüş, gönülleri dağılmış Türk kütlelerini hırsî birlik fikrinde"(13) toplamaya azami bir dikkat sarfettiğini işaret eder.

---

(10) : A.g.e.,C.II,s.83
(11) : A.g.e.,C.I,s.21
(12) : A.g.e.,C.I,s.101
(13) : A.g.e.,C.I,s.117

"Türkocağı maddî vatanın olduğu kadar manevî vatanın da bekçisidir"(14) diyen Tanrıöver, maddî vatanları işgal edilmiş milletlerin manevî vatanları sayesinde nasıl kurtulduklarını Türk tarihinden bahisle izaha çalışır :

"Binlerce seneden beri geçtiği yollarda temasa geldiği medeniyetler içinde bir zaman çinlileşen, Hindistan'da kendi kurduğu devletin idaresinde şuurunu kayıbeden, İran'da ve Anadolu'da Selçuklu devrinde Acemleşen, osmanlı devrinde ise Yavuz Sultan Selim'le beraber milliyetini terk ederek Araplaşan ve nihayet Garp medeniyeti ile temasa geldiğimiz günden itibaren, bilhassa Tanzimat cereyanı ile Frenkleşen yarı münevverlerin, hükûmet ve idare adamlarının kendi haline terk ettikleri Türk milleti inanılmayacak kadar uzun süren bir baygınlıktan sonra uyanıyor, millî şuuruna eriyor. Türkocağı bu şuurun halk arasında doğan ilk dikkate şayan nişanesidir."(15)

Bu sebeple Türkocağının Türk vatanı üzerinde Türk kültürünü hakim kılmada büyük bir sorumluluğu yüklendiğini de Tanrıöver şu cümlelerle anlatır :

"Biz mazimizin bize en büyük yadigârı olan dilimizden başlayarak şarkılarımıza, darb-ı meselelerimize, kelimelerimize, sanayi-i nefisemize, millî ahlakımıza, bizi Türk yapan bütün hususiyetlere alakadarız, onları teşhis etmekle vazifedârız."(16)

---

(14) : A.g.e.,C.I,s.

(15) : A.g.e.,C.I,s.112

(16) : A.g.e.,C.I,s.129